

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

**КООРДИНАЦИОНИ МЕЂУАКАДЕМИЈСКИ ОДБОР ЗА
БАЛКАНОЛОГИЈУ САВЕТА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
СФРЈ И БАЛКАНОЛОШКИ ИНСТИТУТ**

БАЛКАНИКА

**ГОДИШЊАК КООРДИНАЦИОНОГ МЕЂУАКАДЕМИЈСКОГ
ОДБОРА ЗА БАЛКАНОЛОГИЈУ САВЕТА АКАДЕМИЈА НАУКА И
УМЕТНОСТИ СФРЈ И БАЛКАНОЛОШКОГ ИНСТИТУТА**

VI

Уредник

Академик ВАСА ЧУВРИЛОВИЋ

**Председник Координационог међуакадемијског одбора
за балканологију и Директор Балканолошког института**

Секретар

ДРАГОСЛАВ АНТОНИЈЕВИЋ

**Виши научни сарадник
Балканолошког института САНУ**

Редакциони одбор

**Из Југославије: ДРАГОСЛАВ АНТОНИЈЕВИЋ, ФРАЊА БАРИШИЋ, АЛОЈЗ ВЕНАЦ,
ВАСА ЧУВРИЛОВИЋ, МИЛУТИН ГАРАШАНИН, БРАНИМИР ГУШИЋ, МИХАИЛ
ПЕТРУШЕВСКИ, НИКОЛА ТАСИЋ**

**Из иностранства: MIHAIL BERZA, Букурешт (Румунија), IVAN DUJCEV, Софија
(Бугарска), CHARALAMBOS FRAGISTAS, Солун (Грчка), HALIL INALCIK, Анкара
(Турска), JOZSEF PERENYI, Будимпешта (Мађарска)**

БЕОГРАД 1975

јову из цамије са дунавског острвца Адакале, које је делимично потопљено приликом изградње хидроелектране Бердап, а које је било насељено Турцима. Два рукописа са почетка XV века вероватно су најстарији арапски рукописи сачувани на тлу Румуније. Читава збирка била је намењена просвећивању муслиманске заједнице на острву, а настала је увакуфљењем имовине већег броја добротвора.

Nadia Anghelescu уводи читаоца у област арапске лингвистике, актуалним и добро обавештеним објашњењем средишњег питања савремене језичке ситуације арапског света, питања диглосије *Arabic Diglossia and its Methodological Implications*, (стр. 81—92). Полазећи од ставова Ch. Fergusona, који се залаже за усвајање термина диглосија, и са којим се слаже, аутор износи и друге погледе на арапску двојезичност. Испитивањем најбитнијих страна односа између тзв. говорног и књижевног језика у језичкој стварности, извучени су на површину неки методолошки постулати, кључни за одређивање начина научног приступа његовој обради. Описивање књижевног језика на синхронизмом плану посебно је отежано очигледним дејством говорних навика на ту само теоријски уједначену и јединствену структуру, што N. Anghelescu с правом истиче.

Прилог N. Dobrişana *Technical Terminology of a Building Site*, (стр. 93—113) сврстава се у ред све бројнијих радова о закономерностима и путевима стварања

стручне терминологије у савременом арапском језику. Ова област је, поред неоспорног практичног значаја, веома занимљива за лексикологију, изучавање језичких контаката и семантичка истраживања. N. Dobrişan је у својству преводиоца провео шест месеци (1972—73) у малом ирачком граду Umm Qasr, где су румунски стручњаци радили на изградњи фабрике цемента. Материјал за свој рад скупио је углавном из преписке, вођене искључиво на арапском језику, између румунске и ирачке стране, док је као језик непосредног усменог споразумевања на градилишту служио првенствено енглески. На основу великог броја израза из области грађевинарства, извршено је уопштавање неких карактеристичних појава, а на крају је додат и речник регистрованих термина.

Зборник радова завршава се на најбољи могући начин селективном библиографијом доприноса румунских оријенталиста арабистичким студијама M. Anghelescu et I. Bădicuţ: *Romano-Arabica, Bibliographie sélective*, (стр. 115—132). Библиографије која садржи 232 јединице, део је шире замисљеног пројекта целовите румунско-арапске библиографије, на којој се тренутно ради и чије се објављивање, према уверавању аутора, може ускоро очекивати. После упуцавања са овом првом свеском серије „Студије и документи“ и са делимичном библиографијом, можемо само пожелети да се потпуни преглед што пре појави.

Дарко ТАНАСКОВИЋ

Josef Kurz, *KAPITOLY ZE SYNTAXE A MORFOLOGIE STAROSLOVENSKÉHO JAZYKA*, Acta Universitatis Carolinae, Philologica, Monographia XL, Praha 1972 (J. Курц, Одељци из синтаксе и морфологије старословенског језика, Праг 1972).

Књига садржи збирку чланака на чешком језику. Аутор је 1972. год. преминули професор J. Курц, истакнути познавалац старословенског језика. Уз сваки чланак се

наводи најновија литература, да је се велики број примера и упоредног материјала из других словенских и балканских језика. Неки од ових чланака су већ раније

јову из цамије са дунавског острвца Адакале, које је делимично потопљено приликом изградње хидроелектране Бердап, а које је било насељено Турцима. Два рукописа са почетка XV века вероватно су најстарији арапски рукописи сачувани на тлу Румуније. Читава збирка била је намењена просвећивању муслиманске заједнице на острву, а настала је увакуфљењем имовине већег броја добротвора.

Nadia Anghelescu уводи читаоца у област арапске лингвистике, актуалним и добро обавештеним објашњењем средишњег питања савремене језичке ситуације арапског света, питања диглосије *Arabic Diglossia and its Methodological Implications*, (стр. 81—92). Полазећи од ставова Ch. Fergusona, који се залаже за усвајање термина диглосија, и са којим се слаже, аутор износи и друге погледе на арапску двојезичност. Испитивањем најбитнијих страна односа између тзв. говорног и књижевног језика у језичкој стварности, извучени су на површину неки методолошки постулати, кључни за одређивање начина научног приступа његовој обради. Описивање књижевног језика на синхронизмом плану посебно је отежано очигледним дејством говорних навика на ту само теоријски уједначену и јединствену структуру, што N. Anghelescu с правом истиче.

Прилог N. Dobrişana *Technical Terminology of a Building Site*, (стр. 93—113) сврстава се у ред све бројнијих радова о закономерностима и путевима стварања

стручне терминологије у савременом арапском језику. Ова област је, поред неоспорног практичног значаја, веома занимљива за лексикологију, изучавање језичких контаката и семантичка истраживања. N. Dobrişan је у својству преводиоца провео шест месеци (1972—73) у малом ирачком граду Umm Qasr, где су румунски стручњаци радили на изградњи фабрике цемента. Материјал за свој рад скупио је углавном из преписке, вођене искључиво на арапском језику, између румунске и ирачке стране, док је као језик непосредног усменог споразумевања на градилишту служио првенствено енглески. На основу великог броја израза из области грађевинарства, извршено је уопштавање неких карактеристичних појава, а на крају је додат и речник регистрованих термина.

Зборник радова завршава се на најбољи могући начин селективном библиографијом доприноса румунских оријенталиста арабистичким студијама M. Anghelescu et I. Bădicuţ: *Romano-Arabica, Bibliographie sélective*, (стр. 115—132). Библиографије која садржи 232 јединице, део је шире замисљеног пројекта целовите румунско-арапске библиографије, на којој се тренутно ради и чије се објављивање, према уверавању аутора, може ускоро очекивати. После упуцавања са овом првом свеском серије „Студије и документи“ и са делимичном библиографијом, можемо само пожелети да се потпуни преглед што пре појави.

Дарко ТАНАСКОВИЋ

Josef Kurz, *KAPITOLY ZE SYNTAXE A MORFOLOGIE STAROSLOVENSKÉHO JAZYKA*, Acta Universitatis Carolinae, Philologica, Monographia XL, Praha 1972 (J. Курц, Одељци из синтаксе и морфологије старословенског језика, Праг 1972).

Књига садржи збирку чланака на чешком језику. Аутор је 1972. год. преминули професор J. Курц, истакнути познавалац старословенског језика. Уз сваки чланак се

наводи најновија литература, да је се велики број примера и упоредног материјала из других словенских и балканских језика. Неки од ових чланака су већ раније

штампани. Као што се у уводу каже, чланци са неким изузецима представљају тематску целину из области семантичке морфологије старословенског језика, са нарочитим обзиром на решавање проблема заменица у словенским језицима.

Семантичко-морфолошко испитивање заменица и других категорија речи има своје синтаксичке аспекте. У том смислу први чланак *Problematika zkoumání syntaxe staroslovenského jazyka (9—17)* (Проблематика испитивања синтаксе старословенског језика) поставља начела и могућу методологију у раду на синтаксичким проблемима старословенског језика. Наведени проблеми могу да се сведу на следеће: 1. старословенски је један од словенских језика, 2. код старословенског се увек ради о писаном књижевном језику, 3. старословенски текстови су у највише случајева преведени са грчког језика, они су се преводили у грчкој културној сфери и у језичкој сфери балканских језика. Ово намеће да се у синтаксичким испитивањима проналазе и разликују домаћи старословенски елементи, елементи којих има и у осталим словенским језицима, изражајна средства која су из грчког или неког другог језика на различите начине преузети и најзад изражајна средства која су сопствено старословенска, али паралелно постоје и у другом или другим језицима.

Аутор предлаже следеће принципе испитивања старословенске синтаксе: 1. Као и у свим осталим језичким областима и у синтакси објашњења појединих појава треба да су заснована на сигурној и провереној бази материјала. Треба обратити пажњу на варијанте. Поред канонских текстова морају се испитати и неканонски. 2. Приступ појавама старословенске реченице треба да буде лингвистички и нарочито славистички, што значи стално упоређивање са осталим словенским језицима. 3. Метод упоређивања мора да се примени код различитих изражајних средстава која обележавају исту садржину у старосло-

венском језику. 4. У анализи старословенских превода треба установити у којој мери дејствују сопствени словенски синтаксички механизми. 5. Важно је настојање да се унесемо у појмовни свет носилаца старословенског језика. 6. Ни мало не сме да се занемари утицај грчког оригинала на синтаксу старословенских превода. Овај утицај могао је да ојача неке већ постојеће синтаксичке тенденције у старословенском или да се манифестује као грцизам који је у потпуности стран синтаксичкој структури језика. — Питање утицаја латинског језика на старословенски није рашчишћено. — 7. Поставља се питање утицаја грчког народног језика и балканизма уопште. Свакако да је оваквих утицаја било у говорном језику Словена који су живели у областима где се стварао старословенски језик. Међутим, полазећи од реалних чињеница тј. језичког материјала у споменицима, о балканизмима у ћирилометодијевским споменицима не може да се говори. Балканизми почињу да продиру после ћирилометодијевске епохе. У испитивању балканизма у материјалима треба разанковати поједине случајеве, фазе и етапе развоја одређене појаве. Ради илустрације наводе се примери са везником да и са постпозитивним чланом. — Испитивање балканских језичких веза је веома важно, чак и негативни резултати доприносе решавању низа питања. 8. Неке домаће старословенске синтаксичке конструкције услед нормирања нису биле у природном смислу употребљене. Треба обратити пажњу на ову врсту стилизације и на вештачко мерење конструкција. 9. Неопходно је водити рачуна о променама синтаксичких средстава у појединим редакцијама, у различитим језичким слојевима и, ако је могуће, у појединим споменицима.

О једном случају развоја промена именица се говори у чланку *Stsl. огњ (140—146)* (Старословенског огњ). За ова свој рад аутор користи велики број примера који су ексцерпирани за речничку грађу. На основу ових примера за-

кључује да се именица огњ у хрилометодијевској епохи мењала по — и основама. Облици који се појављују у споменицима по — и основама су секундарни. У балтичкословенском периоду ова именица се мењала по — и основама, али већ крајем прасловенске епохе прешла је у групу на — и основе. Поред примера са променом на — и, секундарни су и облици типа огњ.

О балканским језичким контактима се говори у *K otázce chronologie existence členu v staroslověnském jazyce* (56—66) (О питању хронологије постојања члана у старословенском језику). Анализира се најновња литература која повезује порекло старословенског и бугарског члана са употребом постпозитивне показне заменице у староруском и северноруском говорима. Испитујући хронологију појаве члана у старословенском у положају узајамних балканских језичких утицаја, аутор истиче везу настанка овог члана са структуром словенских језика и са деиктичким снстемом балканских језика. Порекло члана у бугарском и македонском не треба тражити у најстаријем периоду старословенског језика, њихова појава спада у каснију фазу развоја бугарског и македонског језика.

Још у неколико чланака се расправља о заменама и члану у старословенском и у осталим словенским језицима: *Otázka nominativu zájmena třetí osoby v slovanštině* (18—32) (Питање номинатива заменица трећег лица), *Problematika významu demonstrativních zájmen v trojčlenných jmenových skupinách v staroslověňštině* (42—56) (Проблематика испитивања значења показних заменица у именским синтагмама у старословенском), *Má nekladení členu v staroslověňštině vliv na změny slovosledu?* (67—68) (Да ли утиче недостатак члана у старословенском на измену реда речи?) *Syntax »členového« IŽE v staroslověnském jazyce* (80—86) (Синтакса „чланског“ ИЖЕ у старословенском језику), *Staroslověnské formy gen. sg. česo-čьso, ničesože-ničьsože* (99—107) (Старословенски облици генитива

једине чесо-чьсо, ничесоже-ничьсоже), *Cirkevňšlovanské a staroruské ničьtože* (108—113) (Црквенословенско и староруско ничьтоже)

Проблему одређеног придевског вида аутор даје свој допринос у чланку *K problematické funkci geneze a původního významu slovanšských složených adjektiv* (33—41) (О проблематици функционалне генезе и примери значења сложених облика словенских придева).

Семантичка и морфолошка испитивања неких глаголских облика садрже следећи чланци: *Problematika překladání řeckých účelových infinitivů v staroslověňštině* (70—79) (Проблематика превода грчких финалних инфинитива у старословенском), *O rekonpozici přefigovaných sloves v slovanštině* (114—127) (О рекомпозицији префиксалних глагола у словенским језицима), *Imperativní tvary typu pokažete, vьneml'ěte v staroslověňštině a v jiných slovanských jazycích* (128—139) (Облици императива типа покажете вьнемл'ете у старословенском и у другим словенским језицима), *Staroslověnské participium praesentis gory* (147—150) (Старословенски партицип презента гору), *Ke zkoumání výskytu tvarů aoristových v nejstarších staroslověnských památkách* (151—154) (О питању облика аориста у најстаријим споменицима старословенског језика); *Imperativ vižďь ědi, vižďь ěchai Lk 5,4 (nepřímé svědectví o odstraňování velkomoravských prvků v opisech stsl. textů na slov. jihu)* (155—158) (Облици императива виžďь ědi, виžďь ěchai (Lk 5,4) као индиректни докази о одстрањивању великоморавских елемената у старословенским споменицима који су написани у јужнословенским областима).

О неким партикуларним значењима говори аутор у чланку *Nástin rozboru významu částic i, a apod. v konstrukcích participiálních vazeb s určitými slovesy* (87—98) (Анализа значења партикула и и а и других партикула у конструкцијама које се састоје од личних глаголских облика и од партиципа).

Димитрије СТЕФАНОВИЋ